

ISSN 2695-1584 (Print)
ISSN 2695-1592 (Online)
DOI:10.52058/2708-7530-2022-4(11)

VĚDA A PERSPEKTIVY

No 4 (11)
2022

Ми з Україною

ISSN 2695-1584 (Print)

ISSN 2695-1592 (Online)

DOI: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-4\(11\)](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-4(11))

Věda a perspektivy

Nº 4(11) 2022

Praha, České republika
2022

Multidisciplinární mezinárodní vědecký magazín "Věda a perspektivy" je registrován v České republice. Státní registrační číslo u Ministerstva kultury ČR: E 24142. № 4(11) 2022. str. 232

Zveřejněno rozhodnutím akademické rady Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. (zápis č. 8/2022 ze dne 21. duben 2022)

Vydavatel:

Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., Česká republika
International Economic Institute s.r.o. Praha, Česká republika se sídlem V Lázních 688,
Jesenice 252 42
IČO 03562671 Praha, Česká republika
zastoupen Mgr. Markétou Pavlovou

Časopis vychází v rámci práce vydavatelství skupiny „Scientific Perspectives“ a s vědeckou podporou: veřejné organizace „Ukrainian Assembly of Doctors of Sciences in Public Administration“, veřejné organizace „Association of Scientists of Ukraine“

Časopis je zařazen do mezinárodní vědeometrické databáze Index Copernicus (IC), mezinárodního vyhledávače Google Scholar a do mezinárodní vědeometrické databáze Research Bible

Šéfredaktor:

Karel
Nedbálek -
doktor práv,
docent (Zlín,
Česká republika)

Zástupce
šéfredaktora:

Markéta Pavlova - ředitel,
Mezinárodní Ekonomický
Institut (Praha, Česká republika)

Dina Dashevskaya -
geolog, geochemik
Praha, Česká
republika
(Jeruzalém, Izrael)

Členové redakční rady:

Jurij Kijkov - doktor informatiky, dr.h.c. v oblasti rozvoje vzdělávání (Teplice, Česká republika)
Vladimír Bačišin - docent ekonomie (Bratislava, Slovensko)
Peter Ošváth - docent práva (Bratislava, Slovensko)
Dina Dashevskaya - geolog, geochemik Praha, Česká republika (Jerusalem, Israeli)
Yevhen Romanenko - doktor věd ve veřejné správě, profesor, ctěný právník Ukrajiny (Kyjev, Ukrajina)
Iryna Zhukova - kandidátka na vědu ve veřejné správě, docentka (Kyjev, Ukrajina)
Oleksandr Datsiy - doktor ekonomie, profesor, čestný pracovník školství na Ukrajině (Kyjev, Ukrajina)
Badri Getchbaya - doktor ekonomie, profesor, docent na Batumi State University. Shota Rustaveli (Gruzie)
Laila Achmetová - doktorka historických věd, profesorka politologie, profesorka UNESCO, mezinárodní žurnalistiky a médií na žurnalistické fakultě Kazašské národní univerzity (KazNU). al-Farabi (Kazachstán)
Oleksandr Nepomnyashy - doktor věd ve veřejné správě, kandidát ekonomických věd, profesor, řádný člen Vysoké školy stavební Ukrajiny (Kyjev, Ukrajina)
Michał Tomasz - doktor věd, docent katedry geografie regionálního rozvoje, University of Gdańsk (Polsko)
Vladislav Fedorenko - doktor práv, profesor, DrHb - doktor habilitace práva (Polská akademie věd), čestný právník Ukrajiny (Kyjev, Ukrajina)

Věda a perspektivy № 4(11) 2022
ISSN 2695-1584 (Print)
ISSN 2695-1592 (Online)

OBSAH

Юрій Краснобокий, Ігор Ткаченко, Катерина Ільніцька <i>ВИВЧЕННЯ ОСНОВ СПЕЦІАЛЬНОЇ ТЕОРІЇ ВІДНОСНОСТІ НА БАКАЛАВРАТІ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ</i>	92
Катерина Крутій, Ірина Деснова <i>ТЕРМІНОЛОГІЧНЕ ПОЛЕ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ: СУПРОВІД ТА ПІДТРИМКА</i>	111
Ольга Матрос <i>СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА НЕПОВНОЛІТНІХ МАТЕРІВ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ</i>	121
Леся Паршукова, Сергій Паршуков <i>МОЖЛИВОСТІ ІНТЕРАКТИВНИХ СЕРВІСІВ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ</i>	128
SÉRIE “Odvětví služeb”	139
Наталія Барвінок <i>ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНИХ БЕЗПЕКОВИХ ФАКТОРІВ НА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ</i>	139
SÉRIE “Historie umění”	152
Оксана Кравченко <i>ТВОРЧИСТЬ ІГОРЯ ГАЙДЕНКА В КОНТЕКСТІ ЗАГАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЧНОЇ МУЗИКИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ</i>	152
SÉRIE “Vládnutí”	164
Іван Безена <i>ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНАЛЬНОЇ ВЛАДИ У СТРАТЕГІЯХ РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ</i>	164
SÉRIE “Psychologie”	177
Тетяна Журавко <i>ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ</i>	177

Věda a perspektivy № 4(11) 2022
ISSN 2695-1584 (Print)
ISSN 2695-1592 (Online)

[https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-4\(11\)-121-127](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-4(11)-121-127)

Ольга Матрос

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, м. Умань, Україна,
<https://orcid.org/0000-0001-6541-1941>*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА НЕПОВНОЛІТНІХ МАТЕРІВ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Анотація. У статті раннє материнство як соціальна проблема було досліджено у руслі конструктивістського підходу. Плідними були такі концепції: соціального контролю, соціальної взаємодії. Дані концепції є важливими у соціальній роботі з неповнолітніми матерями.

З'ясовано, що народжуваність дівчат віком до 18 років залишається стабільною та визначає динаміку демографічних показників більшості випадків, вагітність у неповнолітніх дівчат випадкова, незапланована. Незважаючи на те, що юні батьки, при вступі в шлюб і за досягнення віку шістнадцяти років мають усі права, передбачені Сімейним кодексом України, найчастіше вони не можуть у повному обсязі виконувати їх через соціальну незрілість та економічну залежність від своїх батьків та опікунів.

Визначено, що неповнолітнє материнство характеризується у суспільстві як відхилення від загальноприйнятих моральних норм. Дані стереотипи проєктується і на ставленні до неповнолітніх матерів фахівців, які працюють із ними у соціальних установах. Матерям до вісімнадцяти років приписують статус «маленької мами», найчастіше асоціюючи це з чимось негативним (з тим, що дівчина народжує дитину «не вчасно», вона не в змозі впоратися з роллю материнства).

На основі авторського дослідження було виявлено, що соціальна робота в даний час здійснює функцію соціального контролю за поведінкою таких клієнтів; сприяє депроблематизації та деконструюванню раннього материнства.

Проаналізувавши зарубіжний та вітчизняний досвід соціальної роботи встановлено, що розроблені програми та проєкти з надання адресної допомоги неповнолітнім матерям реалізуються на основі державних, приватних, некомерційних, конфесійних організацій. Доцільно адаптувати та застосувати набутий практичний досвід соціальної роботи з даними клієнтами в Україні.

Ключові слова: неповнолітні матері, відповідальність, раннє материнство, сім'я, обов'язки, соціальна робота, соціальний супровід неповнолітніх матерів, соціальні служби.

Olha Matros

*PhD in Pedagogy, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department of Social Pedagogy and Social Work of the Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0001-6541-1941>*

SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF MINOR MOTHERS IN THE SYSTEM OF SOCIAL WORK

Abstract. In the article, early motherhood as a social problem was studied in the context of the constructivist approach. The following concepts were fruitful: social control, social interaction. These concepts are important in social work with underage mothers.

It was found that the birth rate of girls under the age of 18 remains stable and determines the dynamics of demographic indicators in most cases, pregnancy in underage girls is accidental, unplanned. Despite the fact that young parents, upon marriage and at the age of sixteen, have all the rights provided by the Family Code of Ukraine, they often cannot fully exercise them due to social immaturity and economic dependence on their parents and guardians.

It is determined that juvenile motherhood is characterized in society as a deviation from generally accepted moral norms. These stereotypes are projected on the attitude of underage mothers of professionals who work with them in social institutions. Mothers under the age of eighteen are attributed the status of "little mother", often associating it with something negative (with the fact that a girl gives birth to a child "out of time", she is unable to cope with the role of motherhood).

Based on the author's research, it was found that social work currently performs the function of social control over the behavior of such clients; contributes to deproblematization and deconstruction of early motherhood.

Analyzing foreign and domestic experience of social work, it is established that the developed programs and projects for targeted assistance to underage mothers are implemented on the basis of public, private, non-profit, religious organizations. It is advisable to adapt and apply the acquired practical experience of social work with these clients in Ukraine.

Keywords: underage mothers, responsibility, early motherhood, family, responsibilities, social work, social support of underage mothers, social services.

Постановка проблеми. Соціальна робота з неповнолітніми матерями, їх батьківськими сім'ями та соціальним оточенням перебуває в стадії свого

становлення. З боку держави вони отримують деякі види допомоги, але вона є недостатньою і не скоординованою. Статус неповнолітньої матері як клієнта соціальної роботи законодавчо не визначено. Юні матері у важкій життєвій ситуації можуть претендувати на отримання допомоги, але внаслідок того, що у правозастосовній практиці ці норми закону не діють. Соціологічний аналіз процесу проблематизації неповнолітнього материнства дозволить виявити як недоліки існуючої системи соціальної роботи, а й визначити її роль вирішенні цієї проблеми у суспільстві. Для цього необхідно, по-перше, на основі комплексного аналізу неповнолітнього материнства у системі соціальної роботи виявити причини її депроблематизації та деконструювання; по-друге, осмислити спрямованість соціальної роботи з ними – орієнтація її на соціальний контроль чи конструювання соціальної проблеми; по-третє, розробити рекомендації щодо конструювання досліджуваної проблеми у системі соціальної роботи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематикою дослідження неповнолітнього материнства у системі соціальної роботи займалися такі дослідники як: А. Дутко, Г. Куліш, З. Романовська (приділяли увагу сімейно-правовим питанням). Такі дослідники як Т. Гурко, О. Мальцева піднімали питання технологій та методів роботи з неповнолітніми матерями. У різних країнах аналізувалися проблеми неповнолітніх матерів К. Ендрюс та К. Мур, М. Галлахер, П. О'Халлорен, конструювання цієї проблеми в суспільстві Е. МакДермотт, Х. Грем, Х. Фремpton, досвід раннього батьківства Д. Херст та ін.

Мета статті: проаналізувати та обґрунтувати тенденції та способи соціально-психологічної підтримки неповнолітніх матерів у системі соціальної роботи в сучасній Україні

Виклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на те що дитинство – найщасливіший і безтурботний період, із настанням батьківства обсяг прав та обов'язків таких суб'єктів суттєво змінюється, адже тепер настає відповідальність неповнолітніх батьків за своїх дітей, їх виховання та надання батьківської турботи.

Вік батьків є одним із критеріїв класифікації правовідносин батьків і дітей (батьківських правовідносин), що впливає з аналізу ст. 156 СК України. Неповнолітніх поділяють на тих, яким виповнилось 14 років і які мають право на звернення до суду за захистом прав та інтересів своєї дитини (ч. 2 ст. 156 СК України), і тих, яким не виповнилось 14 років (малолітні батьки). Неповнолітні батьки мають такі самі права й обов'язки щодо дитини, як і повнолітні батьки, і можуть їх здійснювати самостійно; неповнолітні батьки, які досягли чотирнадцяти років, мають право на звернення до суду за захистом прав та інтересів своєї дитини; мають право на безоплатну правову допомогу в суді [1].

Уважаємо за необхідність уточнити цю класифікацію. Особи, об'єднані поняттям «батьки, які не досягли повноліття», залежно від віку поділяються на дві категорії: малолітні батьки та неповнолітні діти.

У свою чергу неповнолітні батьки залежно від наявності шлюбу поділяються на:

- 1) ті, які не перебувають у шлюбі до досягнення віку шістнадцяти років (вік 16 років – це той вік, із якого за рішенням суду може бути надане право на шлюб);
- 2) ті неповнолітні батьки, які не перебувають у шлюбі після досягнення віку шістнадцяти років;
- 3) неповнолітні батьки, які перебувають у шлюбі.

Кожна із цих категорій має свою специфіку. Від ступеня відмінності неповнолітніх батьків різних категорій залежить їхній сімейно-правовий статус. Дитина малолітніх батьків не має належного батьківського піклування, оскільки її батьки мають лише «усічені» батьківські права й обов'язки. Тому необхідна обов'язкова наявність у таких дітей опікуна. До досягнення малолітніми батьками віку 14 років законним представником дитини таких батьків з правами опікуна повинна бути мати малолітньої матері. У випадках, коли вона відсутня, або не бажає здійснювати свої функції, дитині повинен бути призначений опікун, який здійснює виховання спільно з малолітніми батьками [2, с. 69].

У статті 154 СК України передбачено, що мати, батько, які не досягли повноліття, можуть бути позбавлені судом батьківських прав, якщо вона, він не забрали дитину з пологового будинку або з іншого закладу охорони здоров'я без поважної причини і протягом шести місяців не виявляли щодо неї батьківського піклування; жорстоко поведуться з дитиною; засудженні за вчинення умисного кримінального правопорушення щодо дитини [1].

Позбавлення батьківських прав неповнолітніх батьків варто застосовувати лише з урахуванням їхнього «усіченого» обсягу прав і батьківських обов'язків. Позбавлення батьківських прав неповнолітніх допустимо лише в крайніх випадках за очевидної неможливості виправлення їхньої поведінки, але рекомендованою мірою відповідальності неповнолітніх батьків, на нашу думку, має стати обмеженням батьківських прав у вигляді відібрання дитини без позбавлення батьківських прав [3].

Отже, правильне розуміння морального аспекту змісту батьківських прав та обов'язків щодо виховання дітей набуває особливого змісту як у законотворчій діяльності, так і в правозастосовній практиці. Цілком очевидно, що правове регулювання відносин сімейного виховання дітей багато в чому залежить від обставин, що прямо або побічно впливають на умови життя дитини в сім'ї.

Вважаємо, що необхідним є чітке визначення поняття батьків, які не досягли повноліття, оскільки, відповідно до норм сімейного та цивільного законодавства, до неповнолітніх осіб належать особи у віці від 14 років, водночас батьком або матір'ю дитини може стати особа й до досягнення цього віку. Отже, визначення неповнолітніх батьків як батьків у віці від 14 до 18 років робить становище осіб, які стали батьками до досягнення чотирнадцяти років, дещо

неврегульованим. На нашу думку, аналіз змісту ч. 2 ст. 156 СК України дає підстави зараховувати до неповнолітніх батьків усіх батьків віком до 18 років, поділяючи їх на дві категорії: малолітні батьки та неповнолітні батьки. Актуальним є чітке визначення порядку здійснення батьківських прав і виконання батьківських обов'язків кожною із зазначених категорій батьків, які не досягли повноліття, зокрема щодо обов'язкового встановлення опіки над дитиною, батьки якої не досягли 14 років.

Враховуючи широке визначення соціальної роботи як діяльності, що сприяє загальній гармонізації суспільства, більш комфортній самореалізації усіх верств населення, та її вузьке спрямування на допомогу клієнтам у «складній життєвій ситуації», наразі виділено два основних напрямки вирішення проблеми раннього материнства в її межах. Перший напрям пов'язаний із реалізацією програм профілактики підліткового материнства та ранньої вагітності, а другий – з вирішенням питань реабілітації та соціальної адаптації юних матерів [4, с. 57].

Первинна соціально-педагогічна профілактика передбачає виховання визначеної спрямованості особистості підлітка, його морально-психологічної стійкості як основного характерологічного утворення, що відіграє вирішальну роль у критичних ситуаціях і ситуаціях вибору. Серед головних завдань соціально-педагогічної діяльності з профілактики раннього материнства фахівці виділяють такі: виховання культури потреб, бажань, захоплень підлітків; виховання свідомого дбайливого ставлення до свого здоров'я, власного організму; стимулювання саморегуляції психофізичних можливостей особистості шляхом її включення у позитивну альтернативу (фізичні та психологічні випробування, загартування, тренінги); формування наукового обґрунтованих уявлень про анатомо-фізіологічні та психологічні зміни, що відбуваються в організмі у ситуаціях стресу, інформаційних перевантажень, аутотренінгу, само психотерапії, умінь і навичок самоконтролю та самооцінки поведінки.

Аналіз профілактичної роботи із запобігання раннього материнства дозволяє виділити п'ять основних типів профілактичних програм (або програм навчання здоровому способу життя): медична модель; освітня модель; соціально-політична модель; модель само підсилення (комбіновано поєднує в собі основні характеристики трьох попередніх моделей); модель «дії на благо здоров'я».

Другий напрям соціальної роботи з вирішення проблеми раннього материнства пов'язаний із наданням соціальної допомоги, підтримки та соціального супроводу неповнолітніх матерів. В Україні організацією соціальної роботи з неповнолітніми матерями займаються соціальні служби різної підвідомчій підпорядкованості та їх фахівці (педагоги, психологи, медики, соціальні працівники та ін.). В контексті соціальної роботи з неповнолітніми матерями комплексна соціальна допомога передбачає: захист прав і інтересів неповнолітніх матерів; психолого-педагогічну допомогу; соціально-педагогічну

допомогу; медико-соціальну допомогу; сприяння в отриманні пільг і т. ін. Супровід неповнолітньої матері як системи соціальної допомоги включає: поєднання і взаємопроникнення соціального, правового і психолого-педагогічного аспектів даної діяльності; широкий спектр різних видів соціальної підтримки, спрямованих як на вирішення актуальних проблем життєдіяльності неповнолітньої матері, так і на попередження виникнення нових негативних явищ; особливі види допомоги неповнолітній матері у вирішенні складних життєвих обставин, пов'язаних із матеріально-побутовими, соціально-економічними проблемами, потребою в оформленні чи відновленні документів тощо; налагодження консультативної допомоги.

Серед оптимальних моделей підтримки маленьких мам варто виділити проекти, що здійснюються у спеціалізованих центрах. Їх можна умовно розділити на три групи: короткочасні проекти з надання допомоги малолітнім матерям; програми статевої освіти на базі ЦССДМ; надання допомоги у Кризових центрах, пріоритетним напрямком діяльності яких є безпосередня стаціонарна робота з юними матерями [5].

Висновки. Отже, соціальна робота з неповнолітніми матерями має відповідати ідеї поетапної роботи з цією категорією громадян. Необхідна злагоджена робота державних установ соціального захисту, сфери освіти та охорони здоров'я. Для раннього виявлення гострих соціальних проблем у сім'ї неповнолітньої матері та для роботи з профілактики девіантного материнства важлива міжвідомча взаємодія щодо їх виявлення, реєстрації (відстеження в установах соціального захисту за місцем проживання) неповнолітніх матерів. **Перспективним напрямом** подальших розвідок може бути науковий аналіз вивчення складу сімей неповнолітніх матерів.

Література:

1. Сімейний кодекс України від 10.01.2002. URL: <https://xn--80aagahqwyibe8an.com/ukrainy-kodeksy/simeyniy-kodeks-ukrajini-vidomosti-verhovnoji.html> (дата звернення: 4.01.2022).
2. Дутко А.О., Куліш Г.О. Сімейно-правовий статус батьків, які не досягли повноліття. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Юридичні науки». 2019. №1. С. 68–71.
3. Романовська З.В. Українське сімейне право. URL: <https://westudents.com.ua/knigi/470-ukrainske-smeune-pravo-romovska-zv.html> (дата звернення: 4.01.2022).
4. Мальцева О.В. Основні напрями соціальної роботи з вирішення проблеми раннього материнства. *Габітус*. Спеціальні та галузеві соціології. 2020. Вип. 11. С. 56–60.
5. Лукашевич М. П., Семигіна Т. В. Соціальна робота: підручник. Київ, 2009. 367 с.

References:

1. Simeyniy kodeks Ukrainy [Family Code of Ukraine]. (2002, January 10). Retrieved from <https://xn--80aagahqwyibe8an.com/ukrainy-kodeksy/simeyniy-kodeks-ukrajini-vidomosti-verhovnoji.html> [in Ukrainian].

2. Dutko, A.O., & Kulish, H.O. (2019). Simeino-pravovyi status batkiv, yaki ne dosiahly povnolittia [Family law status of parents who have not reached the age of majority]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika» – Bulletin of the National University «Lviv Polytechnic»*, 1, 68–71 [in Ukrainian].

3. Romanovska, Z.V. (2022). Ukrainske simeine pravo [Ukrainian family law]. Retrieved from <https://westudents.com.ua/knigi/470-ukranske-smeyne-pravo-romovska-3v.html> [in Ukrainian].

4. Maltseva, O.V. (2020). Osnovni napriamy sotsialno roboty z vyrishennia problemy rannoho materynstva [The main directions of social work to solve the problem of early motherhood]. *Habitus – Habitus*, 11, 56–60 [in Ukrainian].

5. Lukashevych, M.P., & Semyhina, T.V. (2009). *Sotsialna robota* [Social work]. Kyiv, [in Ukrainian].

